

med urejevalnimi deli po nepotrebnem utrpel precej škode. Z letom 2000 je bil dvorec v skladu z denacionalizacijskim postopkom vrnjen Nadškofiji Maribor, zastavljeni so bili velikopotezni načrti, ki so poleg obnove predvidevali tudi rekonstrukcijo južnega trakta. Sapačeva je v prilogi k članku povzela svoj konservatorski načrt, v katerem se je naslonila na načrt Štupar Šumijeve iz leta 1975 in na odkritja s sondiranjem ter na interpretacije o stavbni zgodovini dvorca Igorja Sapača. Konservatorski načrt Eve Sapač je tehten dokument, v nekaterih pogledih, zlasti zaradi predvidene rekonstrukcije v preteklosti porušeni delov, tudi dokaj drzen, a v vseh elementih strokovno argumentiran.

Monografijo odlikuje stroga zavezanost znanstvenim načelom; prav vsak prispevek prinaša nova spoznanja in širi naše poznavanje dvorca. Uredniško delo je bilo opravljeno nadvse skrbno, avtorji so sledili drug drugemu in spoznanja sodelavcev vgrajevali v lastne prispevke. Dvanajst prispevkov je dvanajst pogledov na dvorec in življenje v (in ob) njem v različnih časovnih obdobjih. Kljub obsežnosti monografije je nekaj vprašanj ostalo odprtih. Zlasti pogrešamo razpravi o poslikavah v slavnostni dvorani in o oblikovanju vrta; tudi o grajskih prebivalcih v srednjem veku bi si želeli izvedeti več. Vendar monografija ponuja znanstveno odlične in preverjene iztočnice za nadaljnje študije, ki zanesljivo ne bodo izostale. Želimo si, da bi uredništvo velikopotezno zasnovane serije vztrajalo pri začetnih načrtih in zavezah in da bomo v kratkem lahko prebirali razprave o še drugih slovenskih grajskih stavbah.

Marjeta Ciglencečki

UROŠ LIPUŠČEK: PREKMURJE V VRTINCU PARIŠKE MIROVNE KONFERENCE 1919. Vloga ZDA in kartografa Douglasa W. Johnsona pri določanju slovenskih (prekmurskih) mej. Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci 2019, 149 str.

Najnovejša knjiga plodovitega pisca, novinarja, publicista, raziskovalca in zgodovinarja **dr. Uroša Lipuščka** je del programa Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije ob praznovanju 100. obletnice priključitve Prekmurja k matični domovini. Avtor je delo posvetil tudi pokojnemu prijatelju in uglednemu raziskovalcu prekmurske zgodovine, mag. Francu Kuzmiču. Knjigo je uredila **dr. Klaudija Sedar**, spremno besedo pa je napisal pisatelj **Dušan Šarotar** v zanj značilnem stilu z duhovno-simbolnim bogatim sporočilom. Za oblikovanje in prelom je poskrbel **Tomaž Ebenšpanger**, v nakladi 500 izvodov je knjigo natisnila tiskarna Januš iz Ljubljane.

V krajšem predgovoru je dr. Klaudija Sedar med drugim izpostavila, da je »*priključitev Prekmurja k matični domovini zagotovo eden izmed najbolj svetlih trenutkov v zgodovini slovenskega naroda. Prav zato in tudi zato naj bosta ta pogum in odločnost izpred 100 let vrednoti in popotnica za vnaprej vsem Prekmurcem in Prekmurkam, vsem Slovincem in Slovenkam pri vseh odločitvah, najsi bo to ob ključnih mejnikih življenja ali ohranjanja slovenske narodnosti in identitete*«. Po njenem prepričanju je delo dr. Uroša Lipuščka poleg velike zgodovinske vrednosti tudi lep primer premisleka o preteklosti in obenem opomin za sedanjí in prihodnjí

čas, da bomo pridobljeno ozemlje resnično spoštovali, se zavzemali zanj in ga negovali kot svojevrsten biser.

Avtor, ki ga odlikuje lep, tekoč in prijetno berljiv slog pisanja, nas uvodoma seznanja z odločilno vlogo ZDA pri določanju mej po končani prvi svetovni vojni v Evropi. Gradi na versajski mirovni pogodbi in opozarja na dominantno vlogo takratnega ameriškega predsednika Wilsona, ki naj bi na pariški mirovni konferenci leta 1919 nastopil kot »vrhovni razsodnik«. A pokazalo se je drugače in po njegovem mnenju je Wilson kljub dobrim namenom postal žrtev stare diplomacije in tajnih sporazumov, ki so jih med seboj sklenile najmočnejše članice antante. O tem je podrobneje spregovoril tudi na predstavitvi knjige v prepolni avli Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti. Še enkrat je izpostavil zgodovinsko resnico, da Slovenci na tej mirovni konferenci nismo izgubili samo Trsta in Gorice, temveč celo več ozemlja, kot ga je Italija dobila na osnovi tajnega londonskega pakta iz leta 1915. Po plebiscitu leta 1920 smo izgubili še Koroško, in le zahvaljujoč nekaterim ameriškim ekspertom, predvsem majorju in univerzitetnemu profesorju Douglasu Johnsonu, predsedniku teritorialne komisije in francoskemu diplomatu Tardieuju ter prizadevnosti nekaterih slovenskih delegatov v delu južne Koroške, ki je ostala v Sloveniji in na južnem Štajerskem skupaj z Mariborom, ni bil razpisan plebiscit. Omenjeni ameriški ekspert je imel največ zaslug, da so mejo med Kraljevino SHS in Madžarsko določili severno od reke Mure, kjer poteka še danes. Povsem prav ima v trditvi, da vloga ZDA na pariški mirovni konferenci leta 1919 in njihov

vpliv pri določanju mej po koncu prve svetovne vojne v Evropi še vedno nista povsem znana in tudi ne pojasnjena. Njegova knjiga se v nadaljevanju bere kot napet roman, saj zelo slikovito opisuje nekatere dogodke na konferenci, pa tudi prizadevanja jugoslovanske delegacije s slovenskimi člani, zlasti še z dr. Matijo Slavičem in dr. Francem Kovačičem. V opombah pod črto dodatno naniza vire in osvetljuje manj znana zgodovinska dejstva, tako da verodostojnost njegovih trditev ni vprašljiva.

Lipušček podrobneje predstavi ameriški pogled na Slovence in predvsem različne poglede ameriških diplomatov na probleme in udeležence pariške mirovne konference. Ta del knjige je še posebej zanimiv tudi zaradi pojasnil o vzrokih za delitev ameriške delegacije na dva dela oz. na dve antagonistični skupini. Ena od njih, Housova, je bila zelo naklonjena italijanskim ozemeljskim zahtevam. Predstavljeno je delo jugoslovanske (slovenske) delegacije na mirovni konferenci, delegati se pred prihodom v Pariz sploh niso poznali in so se v tej vlogi srečali prvič. Tam so se srečali tudi z ameriški diplomati in njihovimi pogledi na novo ureditev Evrope. Lipušček ob tem navaja dejstvo, da na konferenci ni imela svoje vloge Rusija oz. Sovjetska zveza, ki je niso povabili v Pariz. »Če bi sodelovala na mirovni konferenci, bi morda zgodovina potekala drugače«, razmišlja Lipušček. Osrednji del knjige je namenjen prekmurskim Slovincem v času prevrata, vplivu madžarske boljševiške politike na določanje madžarskih in jugoslovanskih meja ter vplivu ameriških ekspertov na določitev meja v Prekmurju. Njegova sklepna misel je povzeta po Stanislavu Raščanu in pra-

vi, da je bila »priključitev Prekmurja k matični domovini eden od največjih uspehov slovenske diplomacije na pariški mirovni konferenci, ki ga upravičeno lahko primerjamo samo s ponovno priključitvijo Primorske k Jugoslaviji po drugi svetovni vojni. Pomembnejši dogodek v zgodovini Slovenije je bila samo še njena osamosvojitve.«

Knjigi sta dodana bogata bibliografija in imensko kazalo, bogatijo pa jo številne dokumentarne fotografije iz različnih arhivov in javno dostopnih virov. Zaključuje jo esej pesnika in pisatelja Dušana Šarotarja, prekmurskega rojaka iz Ljubljane z naslovom *Pesniki, vojaki, kartografi*. Njegov esej sloni na sicer geografsko zamajani, a duhovo prepisni krajini, ki je bila vedno večetnična, večverska, večjezična in posledično resnično večkulturna. In zaključí, da »je bil obmurski svet že od nekdaj postmoderen, še preden je postal zares moderen.«

Marjan Toš

SLO ČASI, KRAJI, LJUDJE.
Slovenski zgodovinski magazin.
Februar 2019/1 – št. 21.

Izhajanje poljudnoznanstvene zgodovinske revije SLO, ki jo štirikrat na leto izdaja založba Družina, je z 21. redno številko vstopilo v šesto leto. Dejansko gre za 22. številko, saj je junija lani izšla prva tematska in zelo odmevna številka, posvečena prvi svetovni vojni.

Bogato ilustrirana barvna revija, v kateri sta slikovni in besedilni del za-

stopana skoraj enako, lahko nagovori strokovnjaka in laika ter vse generacije od osnovnošolskih dalje. Urednik in trije področni uredniki, strokovnjaki s področja zgodovine, literarne in umetnostne zgodovine ter arheologije, si skupaj z oblikovalcem prizadevajo približati slovensko preteklost kar najširšemu krogu bralcev. Uspešnost njihovega dela potrjujeta za naše razmere zelo visoka naklada in število naročnikov, revija pa je dostopna tudi v prosti prodaji na številnih prodajnih mestih.

Število prispevkov je stalno; na 76 straneh jih bomo tudi tokrat našli 11 z obsegom 6–8 strani. Tokratni uvodnik, posvečen dvestoletnici smrti Valentina Vodnika, je prispeval področni urednik Luka Vidmar, ki poudarja, kako težko si danes predstavljamo razmere, v katerih se je »prvi slovenski pesnik« s sodelavci zavzemal za izdajanje prvega slovenskega časnika, učbenikov in strokovnih knjig ter za šolski pouk v maternem jeziku.

Teme prve letošnje številke SLO so kot običajno zelo različne in pokrivajo časovni razpon od prazgodovine do tako rekoč včerajšnjega dne. Še več, prvi prispevek posega v najbolj oddaljeno preteklost in govori hkrati o sodobnosti. Marjeta Mafreda Vakar v članku z naslovom »V nas je spomin na daljne rodove« obravnava preučevanje genske informacije, ki jo nosi deoksiribonukleinska kislina (DNK). Arheogenetika je veda, ki išče povezavo določenih genetskih skupin z različnimi obdobji, območji, ljudstvi in človeškimi migracijami. Slovenci smo po genetskih raziskavah tako potomci romaniziranih staroselcev kot slovanskih prišlekov. Prva študija o avtosomski DNK v Sloveniji, objavljena novembra 2018,